

DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM I NJEGOVA REALNOST

DAYTON PEACE AGREEMENT AND ITS REALITY

Sažetak

Dejtonski mirovni sporazum je jedan od najvažnijih dokumenata međunarodnog prava poslije Drugog svjetskog rata. Dejtonski sporazum je sačuvao mir, ali zemlja stagnira i neophodne reforme čekaju pred institucionalnim preprekama. Mirovni sporazum je stvaran u veoma nepovoljnim uslovima za Bosnu i Hercegovinu i rezultat je bolnih kompromisa. Pitanje teritorijalne organizacije Bosne i Hercegovine dominantno je političko pitanje već više od petnaest godina. Agresorski rat koji je zadesio Bosnu i Hercegovinu ujedno je bio rat za teritorij u kojem je svaki od tri bosanskohercegovačka naroda nastojao ostvariti kontrolu na što većem području. Opća ocjena većine domaćih političkih analitičara i međunarodne zajednice je da današnja dejtonski ustrojena Bosna i Hercegovina nije najbolje rješenje za njenu budućnost, te da su ustavne promjene koje će zahvatiti i teritorijalni preustroj države neminovne. Rezultat Daytona, čija je nemjerljiva zasluga zaustavljanje agresorskog rata i stradanja nedužnih, danas se najbolje očituje kroz entitetski ustrojenu zemlju, čiji predstavnici vlasti ni nakon toliko vremena ne mogu naći zajednički jezik, a ishod njihove „nediplomatske“ politike su nezadovoljni građani Bosne i Hercegovine. Nepostojanje konsenzusa unutar vladajuće skupine stranaka otežava odvijanje procesa pomirenja. Međusobna politička sukobljavanja stranaka parlamentarne većine sa etnopolitikama i prefiksom nacionalnog interesa glavni su faktori destabilizacije Bosne i Hercegovine. Članstvo Bosne i Hercegovine u NATO-savezu i Evropskoj uniji otvorilo bi svim njenim građanima vrata sigurnosti, mira i ekonomske stabilnosti. Samo na takav način u Bosni i Hercegovini neće biti mjesta radikalizaciji, nacionalizmu i destrukciji državnosti.

Ključne riječi: *Dejtonski mirovni sporazum, entiteti, Richard Holbrooke, Sjedinjene Američke Države, diplomatija, agresija, ustav, ustroj*

Summary

The Dayton Agreement is one of the most important documents of international law since World War II. The Dayton agreement has kept the peace; however the country is undergoing stagnation and waits for the necessary reform of the institutional obstacles. The peace agreement was created in rather unfavorable conditions for Bosnia and Herzegovina and the resulted in a painful compromise. The issue of territorial organization of Bosnia and Herzegovina has been dominantly a political issue for more than fifteen years. The aggression which occurred in Bosnia and Herzegovina was also a war for territory during which each of the three Bosnian peoples sought to achieve greater control over the area. The general evaluation by most local political analysts and the international community is that today's Dayton organized Bosnia and Herzegovina is not the best solution for its future, and that constitutional changes that would also affect the territorial reorganization of the state are inevitable. The result of Dayton, whose immeasurable merit is bringing the aggression to the halt and the suffering of innocents, are today best manifested through the entity organized state, whose government officials, even after all this time I cannot find common language, while the outcome of their "undiplomatic" policies are dissatisfied citizens of Bosnia and Herzegovina. The lack of consensus within the ruling group of parties sets back the reconciliation process. Mutual political conflicting of parties with parliamentary majority ethnic politics and the prefix of the national interests are the main factors of destabilization of Bosnia and Herzegovina. The membership of Bosnia and Herzegovina into NATO and the European Union would open the door to all its citizens, security, peace and economic stability. Only in this way in Bosnia and Herzegovina there will be no radicalization, nationalism and the destruction of statehood.

Keywords: *Dayton Peace Agreement, the Entities, Richard Holbrooke, United States of America, diplomacy, aggression, constitution, structure*

Dejtonski sporazum

Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini ili Dejtonski sporazum naziv je mirovnog dogovora iz baze zračnih snaga Wright-Patterson u Daytonu, Ohio, SAD, o uređenju Bosne i Hercegovine nakon agresorskog rata koji je trajao od 1992. do 1995. godine. Sporazum je bio kulminacija takozvane shuttle diplomatije koju je počeo Richard Holbrooke sa svojim saradnicima pod pokroviteljstvom Sjedinjenih Američkih Država. Shuttle diplomatija se

sastojala od posredničke diplomatije između zaraćenih strana, a mnoge osnove i preduvjeti Dejtonskog sporazuma započeli su, zapravo, navedenom diplomatijom još godinu dana prije završne konferencije.

*Dejtonski sporazum je kompleksan i maksimalno uravnotežen međunarodni sporazum koji nije podložan promjenama. Njega nije moguće djelimično realizirati, da se može reći da je u cijelosti realiziran. Njega nije moguće ni parcijalno mijenjati a da se ne dovede u pitanje njegova cjelovita arhitektura.*¹

1. Međunarodna vjerodostojnost Sjedinjenih Američkih Država

Krajem novembra 1994. godine vojne snage bosanskih Srba izvršile su nekoliko napada na bošnjačko-muslimanske položaje u zapadnoj Bosni, koristeći pritom ratne avione iz baze na vojnom aerodromu Udbine, u dijelu Hrvatske pod kontrolom Srba. Ovaj čin bio je dvostruko kršenje već postignutog dogovora: korištenje aviona predstavljalo je kršenje odredbi Ujedinjenih nacija o *no-fly* zoni, te ti isti avioni prešli su međunarodnu granicu između Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Također, teritorij Federacije BiH, koji je bio dogovoren tokom marta 1994. godine u Washingtonu, postojao je samo na papiru. Samo Sarajevo nije bilo izloženo napadima zbog četveromjesečne zimske obustave vatre. Međutim, „obustava vatre“, dogovorena posredstvom bivšeg predsjednika Jimmyja Cartera², počela se raspadati tokom marta 1995. godine. Uslijedilo je bombardiranje snaga NATO-a na položaje bosanskih Srba u znak odmazde na srpsko granatiranje Sarajeva i drugih „sigurnosnih zona UN-a“. Srpske snage su kao odgovor na bombardiranje uhapsile 350 pripadnika mirovnih snaga UN-a.

Neposredno poslije krize talaca, razmimoilaženja između američkih i evropskih diplomata u vezi s upotrebom sile u diplomatskom procesu vezana uz rješenje bosanskog sukoba postala su nepremostiva. Dakle, kada je saznao za vijest o uzimanju 350 stranih talaca, 27. maja, pomoćnik državnog sekretara za kanadske i evropske poslove Richard Holbrooke nalazio se u Budimpešti, gdje se trebao vjenčati s Kati Marton, američkom novinarkom mađarskog porijekla. Samo nekoliko sati prije početka svečanosti, Holbrooke je telefonirao Washingtonu da javi svoje preporuke. Spojen je s Madeleine Albright,

¹ Ibrahimagić, O.: *Dejton – Bosna u Evropi: Pravna suština Dejtona*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2001, 31.

² • Carter je krajem decembra 1994. godine nakon ubrzanog putovanja u Sarajevo i na Pale uspio dogovoriti četveromjesečnu obustavu vatre.

ambasadoricom Sjedinjenih Američkih Država u Ujedinjenim narodima, te s Johnom Kornblumom i Tomom

Donilonom, dvojicom visokih službenika State Departmenta (Donilon je bio šef kabineta državnog sekretara Warrena Christophera i pomoćnik državnog sekretara za javne poslove, dok je Kornblum bio pomoćnik zamjenika pomoćnika državnog sekretara za evropske i kanadske poslove), kojima je naznačio: *Sugeriram da damo Srbima četrdeset osam sati da oslobode taoce, recite im da ćemo bombardirati Pale ako to ne učine.* Holbrookeov prijedlog M. Albright, Kornblumu i Donilonu djelovao je riskantno. *Tišina na drugoj strani žice značila je da su moje kolege mislili da sam poludio zbog vjenčanja koje se trebalo održati za nekoliko minuta.*³

Međutim, reakcija Bernarda Janviera, generala UNPROFOR-a u bivšoj Jugoslaviji, na krizu talaca bila je suprotna od Holbrookeove. Počeo je tajne pregovore s generalom Mladićem, posebno tokom susreta 4. juna 1995. godine, kako bi postigao oslobođenje talaca s obećanjem da *zračni udari ubuduće neće biti korišteni protiv srpskih snaga.* General Janvier uvijek je nastojao opovrgnuti činjenicu da je došlo do tajnog dogovora s Mladićem.⁴

Sigurno je barem da je general Janvier, kojeg je bivši predsjednik Francuske Francois Mitterrand preporučio generalnom sekretaru UN-a Boutros-Ghaliju za generala UNPROFOR-a u bivšoj Jugoslaviji, s britanskim generalom Michaelom Roseom, generalom UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini od januara 1994. do januara 1995, bio simbol zapadnjačke politike smirivanja odnosa prema Srbima. Treba istaći da se general Smith, nasljednik generala Rosea na funkciji zapovjednika UN-ovih snaga u Bosni, odbio pridružiti generalu Janvieru tokom susreta s Mladićem.⁵

³ Ibidem, 69.

⁴ Nakon što su ga pozvali da svjedoči pred Informativnom misijom o srebreničkim događajima, general Janvier je izjavio: *Stalo mi je da vam odlučno kažem (...) da nisam na bilo koji način pregovarao sa Srbima o oslobođenju UN-ovih talaca. (...) Nikakav dogovor sa Srbima nije sastavljen u vezi s nekorisćenjem zračnog oružja.* U izvještaju Informativne misije Nacionalne skupštine Francuske, objavljenom u novembru 2001. godine, tumačenje generala Janviera je prihvaćeno. U njemu se, između ostalog, može pročitati: *Uvjerenje većine članova Informativne misije je (...) da nije bilo tajnog dogovora između generala Janviera i Mladića, a još manje između francuskih i srpskih vlasti.* „Rapport d’information déposé par la Mission d’information sur les événements de Srebrenica, Assemblée Nationale, Onzième législature“, rapport n° 3413, 22. novembra 2001, 134. Izvještaj je dostupan na adresi www.assemblee-nationale.fr/rap-info/i3413-01.asp.

⁵ Lukić, R.: *Vanjska politika Clintonove administracije prema ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1993-1995)*, Znanstveni članak, god 38, br. 1, Zagreb, 2006, 14.

Pad Srebrenice predstavljao je ogroman šok za zemlje zapada. Međutim, agresorske snage nisu se tu zaustavile. Devetnaestog jula 1995. godine krenule su s napadima na enklavu u najdaljem dijelu sjeverozapadne Bosne, takozvani bihaćki džep. Napadi su nastavljeni i na posljednje dvije enklave: Žepu i Goražde, te na glavni grad Sarajevo. Američka diplomatija nije imala ideju kako pokrenuti novi mirovni proces za Bosnu i Hercegovinu kojim bi se prekinula stradanja. U isto vrijeme, Jacques Chirac, novi francuski predsjednik, počeo se baviti pitanjem Bosne i Hercegovine čim je stupio na službu 17. maja 1995. godine. Izjavio je: *Ne možemo zamisliti da će UN snage ostati samo da osmatraju i, na izvjestan način, biti saučesnici u situaciji. Ako je tako, bolje da se povuku.*⁶ Tokom juna, prilikom susreta G7 u Halifaxu, Kanada, predsjednik Chirac zauzeo se za brzo rješenje bosanskog sukoba. Unatoč činjenici što su sastanci G7 obično imali naglasak na pitanjima privrede, rat u Bosni i Hercegovini doslovno je bio glavna tema rasprave svjetskih vođa u Halifaxu. Clinton je tada shvatio neophodnost rješavanja sukoba u bivšoj Jugoslaviji kako da bi učvrstio autoritet svoje zemlje, kao i svoj vlastiti zbog nadolazećih izbora u Sjedinjenim Američkim Državama. Između 6. juna i 8. augusta 1995. godine 21 sastanak u Bijeloj kući bio je posvećen krizi u Bosni i Hercegovini. Pod rukovodstvom Anthonyja Lakea, sastancima su prisustvovali Warren Christopher, ambasadorica pri UN-u Madeleine Albright, general združenog glavnog štaba general John Shalikashvili i ministar odbrane William Perry.

Međutim, nastojanja Anthonyja Lakea i članova užeg kabineta predsjednika Clintona nisu dali brze i konkretne rezultate. Za vrijeme njihovih sastanaka Žepa i Srebrenica su pale pod kontrolu snaga bosanskih Srba koje je predvodio general Mladić. Američka ambasadorica pokazala je zračne snimke koje su dokazivale postojanje masovnih grobnica, u koje su zakopani ubijeni bošnjački civili. Međutim, ni te tvrdnje Madeleine Albright nisu značile promjenu smjera politike Clintonove administracije u Bosni i Hercegovini. Ipak, došlo je do važne odluke za vrijeme Londonske konferencije, koja je počela 21. augusta na preporuku britanskog premijera Johna Majora. U britanskoj prijestolnici odlučeno je da se mora uspostaviti jasan zapovjedni lanac koji bi omogućio pokretanje zračnih udara NATO-a. Od augusta 1993. godine upotreba vatrene sile Atlantskog saveza bila je određena “dvojnim ključem”; UN je raspolagao pravom veta koji mu je dopuštao sprečavanje pokretanja zračnih udara u Bosni i Hercegovini. Civilni predstavnik UN-a u bivšoj Jugoslaviji Yasushi Akashi trebao je dopustiti, ravnopravno kao i general NATO-a za južnu Evropu, pokretanje zračnih udara. Upotreba avijacije NATO-a ovisila je o

⁶ Holbrooke, R.: *Završiti rat*, TKP Šahinpašić, Sarajevo, 1998, prijevod: Nura Dika Kapić, 75.

političkim zahtjevima Francuske i Velike Britanije, koje su se suprotstavljale zračnim udarima, pozivajući se na sigurnost svojih vojnika raspoređenih u Bosni i Hercegovini u sklopu UNPROFOR-a. Tokom Londonske konferencije generalni sekretar NATO-a Willy Claes vršio je, kao i američki državni sekretar Christopher Warren, snažne pritiske da se sistem “dvojnog ključa” izmijeni. Unatoč otporima Francuske, Velike Britanije i generalnog sekretara UN-a Boutrosa Boutros-Ghalija, UN-ov ključ je oduzet Akashiju i predan generalu Janvieru, zapovjedniku UN-ovih snaga u bivšoj Jugoslaviji. U odsutnosti Bernarda Janviera, Rupert Smith, zapovjednik UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini, imao bi ulogu upotrijebiti UN-ov ključ. Ta odluka donesena je tokom Londonske konferencije i potvrđena 25. jula za vrijeme sastanka Vijeća NATO-a. To je značilo da će se nakon tog datuma NATO-ove zračne snage moći odlučnije upotrijebiti protiv Mladićevih jedinica. Prema Ivi Daalderu, odluke donesene tokom Londonske konferencije i sljedećih dana omogućile su ostvarenje operacije *Deliberate Force*, koja će započeti 30. augusta 1995.⁷

Nakon operacije *Oluja*⁸, 8. augusta 1995. godine, predsjednik Clinton je odobrio novi plan za rješenje sukoba u bivšoj Jugoslaviji. Anthony Lake, arhitekt plana, odmah je napustio Washington i uputio se u Pariz i London da bi obavijestio saveznike o odlukama koje je donijela Clintonova administracija. Nakon predstavljanja plana SAD-a evropskim saveznicima, Anthony Lake je prepustio Richardu Holbrookeu brigu da ga pretoči u djelo 15. augusta. Holbrooke i njegov tim pregovarača uputili su se prema Balkanu. Tim su činiliiskusni diplomati, svaki od njih predstavljajući jednu agenciju američke vlade: **Richard Holbrooke** i **Robert Frasure** predstavljali su State Department, **Joseph Kruzal** ministarstvo odbrane, general poručnik **Wesley Clark** Zduženi glavni štab i potpukovnik **S. Nelson Drew**, iz vojne avijacije, predstavljao je Vijeće za nacionalnu sigurnost.

Holbrooke je od 17. augusta često putovao po Balkanu. Tog dana imao je prvi razgovor s Miloševićem, kojeg je smatrao za čovjeka koji je nosio najveći dio odgovornosti za rat u Bosni. Prvi razgovor između Miloševića i Holbrookeovog tima nije bio uspješan. Milošević se pokazao neodređenim i, prema Holbrookeu, bježao je pred svim važnijim problemima, tvrdeći da su

⁷ Daadler, H. Ivo: *Getting to Dayton: The Making of America's Bosnia Policy*, Washington (D.C.), Brookings Institution Press, 2000, 73.

⁸ Operacija „Oluja“ je vojna operacija združenih hrvatskih i bosanskohercegovačkih vojnih snaga iz ljeta 1995. godine, kada su oslobođeni veliki krajevi Hrvatske uz granicu s Bosnom i Hercegovinom: gradovi Knin, Obrovac, Benkovac i drugi. Srušena je Republika srpska krajina i stvoren put za izlazak najzapadnijih područja Bosne i Hercegovine iz srpskog obruča i izolacije.

samo Karadžić i Mladić – koji nisu bili za pregovaračkim stolom – mogli provesti neke odluke vezane uz bosanske Srbe. Milošević je ušao u pregovore s Holbrookeom na isti način kao što se odnosio s američkim poslanikom Robertom Frasureom (koji se priključio Holbrookeovom timu) i drugim zapadnim predstavnicima, to jest koristeći ih kao sredstvo da izvuče najveće moguće teritorijalne koncesije od bošnjačke i hrvatske strane. Nakon dva dana intenzivnih pregovora, Holbrookeov tim je napustio Beograd bez postignutih rješenja. Holbrooke nije uspio dobiti garanciju srpskog predsjednika da Vojska Republike Srpske neće napasti njegov avion tokom spuštanja na zračnu luku Sarajevo, gdje je bila sljedeća tačka njegove misije, za vrijeme koje je trebao održati veliki broj sastanaka. Prema tome, da bi izbjegao izazivanje bosanskih Srba, Holbrookeov tim se morao poslužiti opasnim igmanskim putem da stigne do Sarajeva. Devetnaestog augusta, dok je tim išao prema glavnom gradu Bosne i Hercegovine, dogodila se strašna nesreća koja je usmrtila tri člana skupine: Roberta Frasurea, Josepha Kruzela i S. Nelsona Drewa. Nakon što je čuo vijest o tragediji trojice svojih dužnosnika, predsjednik Clinton je od Holbrookea ipak zatražio da se mirovna misija o Bosni i Hercegovini nastavi: *Ono što bi oni od nas željeli da učinimo jeste da idemo naprijed, i to je ono što i namjeravamo učiniti.*⁹

2. Shuttle diplomatija

Sjedinjene Američke Države optužile su Miloševića za direktnu odgovornost trojice članova Holbrookeovog pregovaračkog tima. Da je kojim slučajem Milošević htio osigurati sarajevsku zračnu luku na molbu Richarda Holbrookea, nesreća se ne bi dogodila. Nakon nesreće, **Christopher Hill** iz State Departmenta, generalni brigadir **Donald Kerrick** iz Vijeća za nacionalnu sigurnost i **James Pardew** iz Odbrane zamijenili su trojicu nastradalih članova tima. Na sugestiju Warrena Christophera, novi član, pravnik **Robert Owen**, odličan stručnjak za međunarodno pravo, pridružio se timu.

Još jedan odlučujući događaj koji je (28. augusta 1995) zadesio glavni grad Sarajevo učvrstio je volju zapadnih dužnosnika u smislu korištenja sile protiv bosanskih Srba: bombardiranje sarajevske tržnice *Markale*. Granata koju su ispalile snage bosanskih Srba usmrtila je 37, a ranila 85 osoba. Eksplozirala je samo nekoliko metara od mjesta gdje se isti napad dogodio u februaru 1994. godine i koji je usmratio 78 osoba, a ranio više desetaka ljudi. Eksplozija na sarajevskoj tržnici prouzrokovala je snažan pritisak na zapadne vođe da poštuju

⁹ Holbrooke, R.: *Završiti rat*, 14.

odluke koje su donijeli na *Londonskoj konferenciji*¹⁰ u julu 1995. godine. Ubijanje civila na sarajevskoj tržnici Markale dovelo je do eskalacije djelovanja zapadnih sila. Pristanak članova Holbrookeovog tima na masivnu kampanju protiv bosanskih Srba pokazao je postojanje saglasnosti između različitih dijelova američke vlade u tom odlučnom trenutku. To je bilo *prvi put da međunarodni posrednici uključuju upotrebu sile u svojoj diplomatskoj strategiji u Bosni i Hercegovini*.

Holbrooke je shvatio da Milošević želi dovršiti rat u Bosni i Hercegovini, posebno kada ga je posjetio 29. augusta 1995. godine. Tokom tog sastanka utvrđen je bitan napredak: *Milošević će od sada službeno preuzeti ulogu pregovarača u ime svih Srba*. Naime, Amerikanci, a posebno Richard Holbrooke, već nekoliko mjeseci su željeli marginalizirati vodstvo Pala i odbijali su direktno pregovarati s Karadžićem i Mladićem, nakon što ih je Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju optužio za zločine protiv čovječnosti u julu 1995. godine. Pod Holbrookeovim pritiskom, Milošević je tokom susreta održanih 26. i 27. augusta 1995. godine postigao sporazum vođa na Palama, koji su ga zaista postavili na čelo srpske pregovaračke skupine. Taj sporazum je sada poznat pod imenom *Dogovor patrijarha* zbog uloge koju je odigrao patrijarh Pavle da vođe Republike Srpske prihvate sporazum.

Operacija *Deliberate Force*¹¹ ili „Namjerna sila“ počela je 30. augusta i uslijedila je nakon izuzetne borbe, koju su potpomogli Berger, Talbott i M. Albright s civilne strane, te admiral Owens, John White i Walt Slocombe sa strane Pentagona. Tog jutra je oko 60 aviona koji su poletjeli iz baza u Italiji i nosača aviona *Theodore Roosevelt* u Jadranu zasulo položaje bosanskih Srba oko Sarajeva. Napadima se ubrzo priključila francuska i britanska artiljerija iz *Rapid Reaction Forcea*, ciljajući kasarne u Lukavici.

Nastavak zračnih udara na teritorije pod kontrolom bosanskih Srba uslijedio

¹⁰ Tokom Londonske konferencije zapadne vođe su se složile da upotrijebe vojnu silu protiv bosanskih Srba ako ovi napadnu još jednu zaštićenu zonu. Poslije pada Srebrenice i Žepe, te nakon što su Armija Bosne i Hercegovine i Hrvatska vojska deblokirali Bihac početkom augusta, Sarajevo je ostalo jedna od tri zaštićene zone, kao i Goražde i Tuzla.

¹¹ Manje od dva dana nakon početka, operaciju *Deliberate Force* zaustavio je general Bernard Janvier, koji je uvjerio admirala Smitha da su bosanski Srbi sada spremni prihvatiti prekid vatre u cijeloj Bosni i Hercegovini. Ovog puta, general Janvier imao je dodatni razlog da ne nanese prevelike gubitke bosanskim Srbima jer je tokom zračnih udara francuski avion Mirage 2000 srušen i dva člana posade su nestala. Janvier je namjeravao ostvariti dogovor s generalom Mladićem prema kojem bi se zračna bombardiranja zaustavila u zamjenu za oslobođenje dvojice francuskih pilota, za koje se smatralo da su u srpskom zarobljeništvu.

je 5. septembra. Pet dana poslije, 10. septembra, dok se nastavljala NATO-ova kampanja, general Janvier je na zahtjev Miloševića pošao u Beograd kako bi se susreo s Mladićem. Sastanak nije donio konkretnih rezultata zato što Janvier nije htio učiniti ustupke da bi udovoljio Mladićevim zahtjevima. Tako su, dok se Janvier vraćao u Zagreb avionom, trinaest projektila "Tomahawk" uništili zadnje elemente sistema protuzračne odbrane Vojske Republike Srpske.¹²

Sastanak u Ženevi 8. septembra 1995. godine omogućio je Holbrookeovom timu da uspostavi načela koja će biti poslije raspravljena u Daytonu. Tokom Ženevskog sastanka ministri vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije potpisali su *zajedničku deklaraciju* kojom su predviđali da će Bosna i Hercegovina biti sačuvana u svojim granicama priznatim 1992. godine, da će biti podijeljena u dva entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska) te da će podjela teritorija između entiteta biti realizirana prema odnosu 51:49 (51 posto teritorija za Federaciju BiH, 49 posto za Republiku Srpsku).

Milošević je pozvao Holbrookea u Beograd s nadom da će biti uspostavljen prekid bombardiranja. Holbrooke je stigao u glavni grad Srbije 13. septembra, dok su bombardiranja nastavljena. Milošević je ponudio pregovore na međunarodnoj konferenciji, obećavajući kako može navesti bosanske Srbe da obustave vatru na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Energično se usprotivio prijedlogu: *Opća obustava vatre ne dolazi u obzir. Ali možemo razgovarati o obustavi za područje Sarajeva.*¹³

Milošević je zatim izvijestio Holbrookea da se Karadžić i Mladić nalaze u susjednoj vili i da im se mogu pridružiti za nastavak pregovora. Holbrooke je uvijek tvrdio da ne želi direktno pregovarati s vođama bosanskih Srba zato što ih je Međunarodni sud za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije optužio za ratne zločine. Međutim, tom prilikom pristao je na susret, ali samo nakon što je upozorio Miloševića da mora spriječiti verbalne ekscese Karadžića i Mladića, u suprotnom će američki predstavnici odmah napustiti pregovore. Poslije deset sati burnih pregovora, Holbrookeov tim je zapečatio ugovor s Miloševićem, Mladićem i Karadžićem.

Tokom pregovora, Karadžić, nezadovoljan američkim uvjetima, prijetio je odlaskom. Holbrooke u svojim memoarima navodi da mu je Karadžić rekao kako će nazvati bivšeg predsjednika Jimmyja Cartera da se pridruži američ-

¹² Atkinson, R.: *With Deliberate Force in Bosnia*, The Washington Post National Weekly Edition, od 27. novembra do 3. decembra 1995, 7.

¹³ Holbrooke, R.: *Završiti rat*, 153.

koj delegaciji, nadajući se postignuću njemu korisnijeg sporazuma. Prema glavnim tačkama ugovora, bosanski Srbi morali su zaustaviti sve ofanzivne operacije na području Sarajeva i povući cjelokupno teško naoružanje iz tog područja u roku od jedne sedmice. Trebali su otvoriti dva kopnena puta koja vode do Sarajeva kako bi se osigurao prolazak humanitarnih konvoja. Sarajevski aerodrom trebao je biti ponovo otvoren u roku od 24 sata. Zauzvrat, NATO će prekinuti bombardiranja na 72 sata, zadržavajući pravo na nastavak bombardiranja ukoliko bosanski Srbi ne izvrše sve odredbe.

Ugovor je značio definitivni prekid sarajevske opsade koja je trajala tri i po godine. NATO udari su obustavljeni 14. septembra kako bi se omogućilo Holbrookeu da krene u Beograd, Zagreb i Sarajevo. Za Holbrookea i njegove saradnike sporazum od 13. septembra bio je prvi u nizu *parcijalnih sporazuma* koji su ubuduće trebali dovesti do cjelokupnog rješenja. Nekoliko dana ranije, tokom sastanka u Ženevi održanog 8. septembra, Holbrookeov tim potaknuo je Bošnjake, Srbe i Hrvate da se slože oko nekih temeljnih načela koja bi osigurala preživljavanje Bosne i Hercegovine i koja bi postavljala temelje za ratifikaciju definitivnog mirovnog sporazuma.

U nedjelju, 25. septembra, članovi Holbrookeovog tima Owen, Hill i Pardew stigli su u Sarajevo na sastanak s članovima bosanske vlade. Sastanci su naglašavali dubok razdor unutar bosanske vlade, naročito između Silajdžića i Šaćirbegovića. Nesporazumi unutar bosanske vlade nisu prestajali ni dan poslije. Šaćirbegović je tek u posljednjim minutama, unatoč dramatičnim poteškoćama, prihvatio sporazum s odredbama bez presedana za strukturu centralne vlade.

„Složili smo se o tročlanom predsjedništvu, parlamentu, ustavnom sudu i drugim važnim atributima vlade. Pređen je veliki most, ali s više teškoća nego što smo očekivali, otkrivajući jasnije nego ranije uznemirujuće podjele u bosanskoj vladi.¹⁴

Na jednom od mnogih sastanaka koji su prethodili konferenciji u Sjedinjenim Američkim Državama Izetbegović je, iako u više navrata savjetovan od američkih diplomata da obustavi vatru, ipak odlučio prihvatiti obustavu vatre i vojnih napada samo ukoliko se Sarajevu daju gas i struja (što je 11. oktobra zvanično i učinjeno), a put u Goražde otvori prije mirovne konferencije.¹⁵ Na-

¹⁴ Ibidem, 188.

¹⁵ • Puštanje struje Sarajevu potez je koji je zahtijevao da Srbi uklone mine postavljene oko električnih dalekovoda koji vode u grad. Drugi problem predstavljao je dovod gasa koji je bio pod kontrolom ruske firme „Gazprom“, koja je uvela sankcije Bosni i Hercegovini zbog neplaćanja starih računa.

kon Sarajeva, uslijedio je sastanak s Beogradom i Zagrebom. Poslije nekoliko iscrpljujućih dana dokument o obustavi vatre bio je spreman i potpisan. Petog oktobra predsjednik Clinton je najavio *važan moment u bolnoj historiji* bivše Jugoslavije.

Prije dolaska na mirovnu konferenciju američki diplomati postavili su predsjednicima zaraćenih strana tri uvjeta, koje su oni i prihvatili: morali su imati puna ovlaštenja za potpisivanje sporazuma, morali su boraviti u Sjedinjenim Američkim Državama sve dok ne postignu sporazum i nisu smjeli razgovarati s novinarima ni sa drugim osobama izvan djelokruga rada.

U konkurenciji s mornaričkom bazom u Newportu (Rhode Island) i zrakoplovnom bazom Langley u Norfolku (Newport), za mjesto pregovora odabrana je zrakoplovna baza Wright-Patterson u Daytonu, država Ohio. Postignut je dogovor o suženju pristupa VNS-a i NATO-a, dok je IFOR podržavao civilne aspekte mirovnog sporazuma ako i kada izvrši svoju primarnu misiju: *strane razumiju i pristaju da general IFOR-a ima ovlaštenje da bez uplitanja ili dozvole drugih strana uradi sve ono što general prosudi neophodnim i odgovarajućim... Strana koja prekrši dogovor bit će predmet vojne akcije od strane IFOR-a, uključujući upotrebu neophodne sile da bi se osiguralo poštivanje Aneksa*. Civilnu implementaciju ustrojstva predvodit će Carl Bildt, dok će u vojnim snagama biti najmanje dvije trećine Evropljana. Pripreme su, uz dodatne administrativne procedure koje su se morale rješavati u kratkim vremenskim rokovima, bile gotove. U razgovoru s predsjednikom Clintonom, Holbrooke je rekao:

Dayton je kocka, ali je faza *shuttlea* protrčala svoju trku. Čak i ako ne uspijemo, naša zemlja bit će ponosna što smo sve učinili za mir. Ali ima praktičnih ograničenja dokle možemo ljude držati zatvorene u Wright-Pattersonu. Srušit ćemo zid deseti ili petnaesti dan.¹⁶

Usljedili su pregovori u Daytonu.

3. Pravna priroda Daytona

Dejtonski ugovori parafirani su 21. novembra 1995. godine, poslije tri sedmice pregovora. Riječ je o opširnom dokumentu koji je sadržavao 150 stranica i 102 karte. Dejtonski dogovori su potvrđeni Pariškim sporazumom 14. decembra 1995. godine. Sadržavali su *Okvirni dogovor o miru u Bosni i Hercegovini* uz

¹⁶ Ibidem, 228.

više od jedanaest priloga koji određuju njegovo provođenje. Pariški sporazum predviđao je očuvanje države Bosne i Hercegovine u granicama priznatim 1992. godine, s ujedinjenim Sarajevom kao glavnim gradom. Dva samostalna entiteta čine tu državu: Federacija BiH, proizašla iz Vašingtonskog sporazuma 1994. godine, kojoj pripada 51 posto teritorija Bosne i Hercegovine, i Republika Srpska, koja se prostire na ostalih 49 posto teritorije. Posljednji naponi da se postigne rješenje balkanskih ratova, procesuirani u Daytonu, bili su podijeljeni u tri faze: prva faza, koja je trajala osam dana, zadržala se na učvršćivanju hrvatsko-bošnjačke Federacije, kao i odnosa između predsjednika Hrvatske Franje Tuđmana i predsjednika Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića. U zadnjim danima pregovora naglasak je stavljen na teritorijalne i političke probleme vezane uz Bosnu i Hercegovinu. Tokom tri dana koja su dijelila prvu i posljednju fazu pregovora, Holbrookeov tim i međunarodni posrednici su se koncentrirali na rješenje za istočnu Slavoniju u kojoj je grad Vukovar za Hrvate simbolizirao *barbarstvo* koje su pretrpjeli hrvatski civili zbog JNA u kojoj su dominirali Srbi. Prema Holbrookeovom mišljenju, u Daytonu su američki diplomati pomogli predsjednicima Tuđmanu i Miloševiću da dođu do prihvatljivog rješenja za istočnu Slavoniju. Taj sporazum bio je odlučujući jer je otklonio mogućnost rata većih razmjera između Srbije i Hrvatske.

Okvirni dogovor, o kojem su se sporazumjeli predstavnici Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije tokom pregovora u Daytonu, predviđao je da će svaka od tih država poštivati suverenitet ostalih i rješavati sukobe mirnim putem. Bosna i Hercegovina i SR Jugoslavija su se složile oko međusobnog diplomatskog priznanja. Sve strane su pristale poštivati i promovirati obaveze navedene u priložima i uz to osigurati poštivanje ljudskih prava. Na kraju, potpisnici su obećali punu saradnju i koordinaciju rada sa institucijama uključenim u izvršenje Dejtonskog sporazuma.

Predstavnici svih triju strana – Bosne i Hercegovine, Hrvatske i SR Jugoslavije, složili su se da do prestanka sukoba i stradanja nedužnih mora doći putem novog mirovnog rješenja, potvrđujući svoje prihvaćanje *dogovorenih temeljnih načela* od 8. septembra 1995. godine, *daljnjih dogovorenih temeljnih načela* od 26. septembra 1995. i *Sporazuma o prekidu vatre* od 14. septembra i 5. oktobra 1995. godine, te primajući na znanje *Sporazum* od 29. augusta 1995. godine, kojim je delegacija SR Jugoslavije ovlaštena potpisati u ime Republike Srpske dijelove mirovnog plana koji se odnose na nju, uz obavezu stroge i dosljedne provedbe postignutog sporazuma.

U dijelu Dejtonskog/Pariškog sporazuma koji se odnosi na vojna pitanja naznačeno je da će međunarodne snage, pod jedinstvenim nadzorom NATO-

a, biti raspoređene u Bosni i Hercegovini kako bi zamijenile UNPROFOR. Na početku je bilo riječi o *Provedbenim snagama (Implementation Force – IFOR)* od 60.000 vojnika, koje su trebale ostati u regiji u razdoblju od *otprilike jedne godine*. Međutim, međunarodna zajednica i posebno Sjedinjene Američke Države su se predomislile o navedenom pitanju, te je i IFOR 1997. godine zamijenjen *Snagama za stabilizaciju (Stabilization Force – SFOR)*, koje su imale 20.000 vojnika. Cilj raspoređivanja IFOR-a u Bosni i Hercegovini značio je da se konačno prekinu neprijateljstva i da se prihvate odredbe mirovnog ugovora. IFOR je imao pravo da prema potrebi koristi silu. Uz to, strane potpisnice su pristale poštivati prekid vatre od 5. oktobra 1995. godine, odričući se novih napada. Također, sve strane snage prisutne na teritoriji Bosne i Hercegovine, izuzimajući IFOR, morale su napustiti zemlju u roku od 30 dana, a sve *skupine naoružanih civila*, odnosno paravojnih snaga, morale su biti razoružane. Armija Bosne i Hercegovine, Hrvatsko vijeće obrane i Vojska Republike Srpske morale su se povući iza crte prekida vatre koju su sve strane prihvatile i njihovo teško naoružanje moralo je biti prikupljeno u područjima koja je trebao odrediti general IFOR-a.

Dio koji se bavio problemom stabilizacije i ograničavanja naoružanja predvidio je da se u roku od 90 dana nakon stupanja na snagu Dejtonskog/Pariškog dogovora zabranjuje uvoz oružja za SR Jugoslaviju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. Tu odredbu je kasnije trebao pratiti program *Uvježbaj i opremi* pod rukovodstvom Sjedinjenih Američkih Država. Ovim programom Amerikanci su trebali pružiti pomoć u uvježbavanju i opremanju Vojske Federacije BiH u vrijednosti od 400 miliona dolara. Program je imao za cilj osigurati ravnotežu među vojnim snagama Federacije i Republike Srpske, što je, prema američkim vođama, bio centralni element očuvanja mira. Ta klauzula postala je novi kamen spoticanja između Amerikanaca i Evropljana. Evropljani su smatrali da kontrola i ograničenje oružja, putem međunarodnog ugovora, čine jedinu pristupačnu mjeru za stabilizaciju regije. Francuska se istaknula svojim otporom, posebno usmjerenim protiv programa *Uvježbaj i opremi*.

Sljedeći dio sporazuma definira granice dvaju entiteta: Federacije BiH i Republike Srpske. Odlučeno je da Sarajevo postane ujedinjen grad, otvoren građanima zemlje, i da bi Goražde, koje je pripalo Federaciji, trebalo biti s njim povezano kopnenim koridorom. Na kraju, odlučeno je da će status Brčkog biti određen naknadno.

Dio koji se odnosi na modalitete izbora naznačuje da je Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) zadužena da se brine da demokratski i slobodni izbori budu organizirani u roku od šest mjeseci nakon početka važe-

nja dogovora ili, ako OSCE zatraži dodatni rok, najkasnije za devet mjeseci. Iz tih izbora trebali su proizaći predstavnici Predsjedništva i Predstavničkog doma Bosne i Hercegovine, Predstavničkog doma Federacije BiH, Narodne skupštine i Predsjedništva Republike Srpske. Prvi izbori su održani u septembru 1996. godine i potvrdili su nacionalističke stranke na vlasti u Federaciji BiH, kao i u Republici Srpskoj.

Nadalje, Ustav Bosne i Hercegovine potvrdio je očuvanje Bosne i Hercegovine u međunarodno priznatim granicama 1992. godine, ali je predviđao i da će se država sastojati od dva entiteta, Federacije BiH i Republike Srpske. Ustav precizira da je Bosna i Hercegovina demokratska država, koja će promovirati tržišnu ekonomiju i privatno vlasništvo. Slobodno kretanje ljudi i dobara trebala su osigurati oba entiteta. Utvrđeno je da će svi građani raspolažati dvojnim državljanstvom, svoga entiteta i Bosne i Hercegovine. Institucije centralne vlasti nadležne su za upravljanje vanjskom politikom, vanjskom trgovinom, carinama, monetarnom politikom, nadzorom nad zračnim prometom, prometom između entiteta, unutarnjim i međunarodnim komunikacijama, izvršavanjem kaznenih odredbi pravosudnog sistema. Sve ostale kompetencije pripale su entitetima, koji dobivaju pravo razvijati posebne odnose sa susjednim državama ako ne dovode u pitanje integritet Bosne i Hercegovine. Ustav definira i sastav Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Dva doma čine Dom naroda od 15 članova (10 predstavnika iz Federacije BiH i pet iz Republike Srpske, koje biraju parlamenti svakog entiteta) i Predstavnički dom od 42 izabrana člana (2/3 za Federaciju, 1/3 za Republiku Srpsku). Napokon je uspostavljeno i kolektivno tročlano predsjedništvo, (Izetbegović je tokom pregovora u Daytonu 5. novembra 1995. godine zahtijevao da direktno izabrano predsjedništvo i nacionalna skupština dobiju šira ovlaštenja, dok je Milošević zagovarao ideju užeg mandata bez direktnih izbora) jedan Hrvat i jedan Bošnjak izabrani po općem pravu glasa u Federaciji BiH i jedan srpski član iz Republike Srpske. Predsjedništvo dobija ovlast voditi vanjsku politiku, imenovati ambasadore, predstavljati budžet i imenovati predsjednika vlade. Sve odluke Predsjedništva trebale su biti donesene u najmanjoj mjeri pristankom dvojice od trojice članova. Također, predviđeno je da jedan član Predsjedništva može nametnuti svoj veto odluci ako smatra da dovodi u opasnost životne interese njegovog naroda. Jedan od najvažnijih elemenata Ustava objašnjava dio koji predviđa da *se nijedna osoba koja izdržava kaznu koju je izrekao Međunarodni sud za bivšu Jugoslaviju i nijedna osoba koju je Tribunal osudio i koja se nije odazvala nalogu za pojavljivanje pred Tribunalom ne može kandidirati ni vršiti izborni mandat ili bilo koju javnu funkciju na teritoriji Bosne i Hercegovine.*

Sastavni dio sporazuma je obećanje obaju entiteta da se obrate arbitraži za rješavanje sporova, te uspostavljanje komisije za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, sastavljene od četvorice predstavnika iz Federacije BiH, dvojice iz Republike Srpske i osam članova koji ne dolaze iz Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja, a koje će odrediti Vijeće Evrope. Jedan branilac ljudskih prava je također član te komisije i imenuje ga predsjednik OSCE-a.

Također, sastavni dijelovi sporazuma su uspostavljanje i dviju dodatnih komisija: jedne za obnovu spomenika, a druge za stvaranje nacionalnih javnih preduzeća, posebno u domeni prometnih sredstava. Sporazum predviđa da rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a imenuje visokog predstavnika, koji će se brinuti za njihovu provedbu, te osnivanje međunarodne civilne policije prema odluci Vijeća sigurnosti UN-a, koja će biti pod nadzorom visokog predstavnika.

Aneks 1-A, 1-B i 10 potpisale su tri države potpisnice i oba entiteta. *Aneks 3 (Izbori), Aneks 4 (Ustav BiH), Aneks 6 (Ljudska prava), Aneks 7 (Izbjeglince i raseljene osobe), Aneks 8 (Očuvanje nacionalnih spomenika), Aneks 11 (Međunarodne policijske snage) pored Bosne i Hercegovine, potpisala su i oba bosanskohercegovačka entiteta. Aneks 5 (Arbitraža) i Aneks 9 (Javne korporacije BiH) potpisali su samo bosanskohercegovački entiteti.¹⁷

4. Postdejtonska realnost

*Suština Dayton je uvođenje Bosne i Hercegovine u evropsku zajednicu naroda i druge integracijske procese.*¹⁸

Iako je Dejtonski ugovor omogućio stvaranje unutarnjih granica u Bosni i Hercegovini, legitimirajući postojanje Republike Srpske, nije dopustio da se promijene vanjske granice Bosne i Hercegovine. Pored prestanka rata i stradanja nedužnih, to ostaje glavna vrijednost mirovnog sporazuma.

Richard Holbrooke, arhitekt sporazuma, smatra da je Dejtonski sporazum koji je nametnuo zaraćenim stranama uglavnom zadovoljavajući. Kako i navodi u svojim memoarima, *Dejtonski ugovori su prekinuli rat i uspostavili jedinstvenu multietničku državu, odražavajući tako osnovne ciljeve Sjedinjenih Država u Bosni i Hercegovini.*¹⁹

¹⁷ Ibrahimagić, O.: *Dejton – Bosna u Evropi: Pravna suština Dejtona*, 31.

¹⁸ Ibrahimagić, O.: *Državno uređenje Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2005, 226.

¹⁹ Holbrooke, R.: *Završiti rat*, 337.

Međutim, daleko od toga da je Dejtonski sporazum savršen. I sam Holbrooke je priznao nekoliko slabosti u njemu.

Već neko vrijeme svjedoci smo da „pojedinci“ iz Bosne i Hercegovine, ali i u svijetu apeliraju na sazivanje “Daytona II” kako bi se korigirali nedostaci prvobitnog plana, a koji su se pojavili zbog njegove nedjelotvorne provedbe. I nakon nekoliko godina prisutnosti snaga NATO-a u Bosni i Hercegovini podjela zemlje na dva teritorijalna entiteta je temeljna slabost Dejtonskog ugovora jer onemogućava odgovarajuće funkcioniranje države Bosne i Hercegovine. Neophodno je poduzeti niz mjera da bi se Bosna i Hercegovina učvrstila i da bi joj se omogućio prelazak iz statusa međunarodnog protektorata prema državi sposobnoj da samostalno upravlja vlastitim političkim institucijama. Prva od tih mjera trebala bi biti ukidanje dvaju teritorijalnih entiteta. Federacija BiH je utemeljena kao privremeni odgovor na rat između Hrvata i Bošnjaka. Danas je postala nepotrebna. Republika Srpska je proizvod genocida. Njeni stvaraoci – Radovan Karadžić, Biljana Plavšić, Momčilo Krajišnik i Ratko Mladić, između ostalih, optuženi su za ratne zločine i genocid protiv Bošnjaka i Hrvata.

Međunarodna zajednica insistira na tome da oba entiteta strogo primijene Dejtonski ugovor. Ali ta ista međunarodna zajednica, naprimjer, nije znala na koji način prisiliti Republiku Srpsku da ispuní odredbe Aneksa 7 Okvirnog dogovora vezanog za povratak izbjeglica. Dok taj aneks Republika Srpska ne provede, stečevine etničkog čišćenja će ostati netaknute, čime će se održati ono što je htio ostvariti Radovan Karadžić. Od kraja rata, povratak izbjeglih i raseljenih osoba napreduje veoma sporo. Prema brojnim statističkim podacima, Federacija BiH omogućila je povratak brojčano nekoliko puta veći nego što je to učinio drugi entitet.

Međunarodne snage kao vojno-sigurnosne i kao civilne djeluju preko 15 godina. Zajedno sa bosanskohercegovačkim demokratskim snagama, uspostavljen je proces postratne obnove i učvršćenja mira. Unutar tog procesa odvija se socijalna aktivnost za pomirenje i za obnovu međuetničkog povjerenja. Sloboda kretanja građana na cijelom prostoru države bila je prva potvrda spremnosti građana za pomirenje.

Proteklih šesnaest godina u Bosni i Hercegovini provedene su bitne političke reforme, a najznačajnija je reforma odbrane iz 2004. godine, čime su umnogome korigirane odredbe Sporazuma iz Dayton; ukinute su entitetske vojske i formirane Oružane snage BiH. Ipak, dejtonski Ustav BiH još uvijek nije usklađen s međunarodnim standardima, što je prema presudi Evropskog suda za ljudska prava obaveza bosanskohercegovačkih političara na kojoj insistiraju međunarodni faktori.

Dejtonski sporazum trebao je biti izmijenjen mnogo ranije. Samim tim, došlo bi do najvažnije reforme u zemlji: reforme Ustava.

Većina građana Republike Srpske smatra da je Dejtonski sporazum “garant opstanka Republike Srpske i Srba u Bosni i Hercegovini”. Bošnjaci iz Federacije BiH uglavnom tvrde da je u Daytonu stvorena “nakaradna i nefunkcionalna država”, dok većina Hrvata iz Federacije BiH smatra da je Dayton kriv što su “neravnopravni u odnosu na druga dva konstitutivna naroda”.

Danas se u Bosni i Hercegovini spominje ideja o „Daytonu II“. Ali ne i o porijeklu ideje. Službena američka politika, tačnije Ambasada SAD-a u Sarajevu, napominje kako ideja o „Daytonu II“ ne potječe od SAD-a. S druge strane, bivši ambasador SAD-a u BiH John Menzies u New Yorku za Radio *Deutsche Welle* je tokom aprila 2010. godine izjavio: „Ukoliko želimo pomoći Bosni i Hercegovini da izađe iz sadašnje političke krize, trebamo organizirati „Dayton II“. Menzies je potvrdio ideju o održavanju nove konferencije i za druge medije: „Neophodno je završiti posao u Bosni. Nazovimo to uvjetno ‘Dayton II’, premda ne znači da bi se takav regionalni skup ponovo trebao održati u Americi“ (Dnevni avaz, oktobar, 2010). Velika opasnost za Bosnu i Hercegovinu je eventualni Dayton II svoditi u okvire isključivo same Bosne i Hercegovine i na razinu samo bosanskohercegovačkih političkih opcija, jer u stvaranju Dejtonskog sporazuma nije sudjelovala samo Bosna i Hercegovina, nego i SAD, EU, kao i zemlje regiona: Republika Hrvatska i tadašnja Savezna Republika Jugoslavija, kojoj je današnja sljedbenica Srbija. Negiranje bilo kakve mogućnosti o eventualnoj međunarodnoj konferenciji o Bosni i Hercegovini, gdje bi se vjerojatno postigli novi dogovori i nova rješenja, može značiti i samopridavanje prevelike važnosti od strane pojedinih lidera, nespremnih za razgovor o promjenama nabolje. Za Bosnu i Hercegovinu je sada najvažnije primijeniti odredbe presude iz slučaja „*Sejdić/Finci protiv BiH*“. To je ključno pitanje koje se postavlja pred Bosnu i Hercegovinu: da li će ljudi u politici biti definirani kroz naciju kojoj pripadaju, ili kroz posao koji obavljaju.

Republika Srpska ni u kojem slučaju ne bi pristala na eventualni Dayton II iz razloga što bi njena samostalnost bila upitna.

Ukoliko se ustraje na drugom krugu Dejtonskog sporazuma, njegovi glavni sudionici, stranke-supotpisnice, bili bi Ivo Josipović, predsjednik Hrvatske, Tomislav Nikolić, predsjednik Srbije, Predsjedništvo BiH – Bakir Izetbegović, Željko Komšić i Nebojša Radmanović, a vjerojatno i predsjednik Crne Gore Filip Vujanović. Glavni pregovarači bili bi američki ambasador u BiH Patrick Moon te predsjednik Evropske komisije Jose Manuel Barroso. Potpisivanju bi prisustvovali i predsjednik SAD-a Barack Obama ili američka državna tajnica Hilary Clinton, predsjednik Francuske Francois Hollande itd.

Ono što je prioritetno za budućnost Bosne i Hercegovine jest njeno uključanje u Evropsku uniju. Za ovaj proces je neophodna navedena implementacija povratka izbjeglih i raseljenih osoba, konstitutivnost sva tri naroda na području cijele Bosne i Hercegovine, hapšenje svih optuženih za ratne zločine i jedinstvena zaštita ljudskih prava za sve građane BiH. *Svi zahvati u unutrašnjoj političkoj strukturi Bosne i Hercegovine, uključujući i dogradnju Dejtonskog mirovnog sporazuma, nužno moraju biti okrenuti ispunjenju strategijskog usmjerenja da Bosna i Hercegovina postane članicom Evropske unije. Ukoliko izostane strategijsko usmjerenje Evropske unije za ubrzani prijem Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, nije moguće postići unutrašnju integraciju Bosne i Hercegovine u obliku jedinstvene države. Tada bi ojačale snage etničke podjele i s njima velikodržavne težnje susjednih zemalja za podjelom Bosne i Hercegovine.²⁰

Postdejtonska realnost u Bosni i Hercegovini jasno ukazuje da je Ustav BiH glavni pokretač političke nesloge i nesporazuma što Bosnu i Hercegovinu i njene građane konstantno drži u stanju političkih konfrontacija i sukoba. Federacija BiH i Republika Srpska imaju izuzetno visok stepen samostalnosti u vršenju funkcija državne vlasti. Ono što je na prvi pogled najupečatljivije jest dominacija nacionalnog faktora i potpuno odsustvo civilnog i građanskog.

Državne vlasti na nivou Bosne i Hercegovine imaju prilično ograničen obim funkcija nadležnosti. Nadležnosti koje su određene u članu III Ustava su:

- Vanjska politika; vanjskotrgovinska politika; carinska politika; monetarna politika (čl. VII Ustava); finansiranje institucija i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine; politika i regulativa za useljavanje; izbjeglice i azil; provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnihopravnih propisa, uključujući i odnose s Interpolom; uspostavljanje i funkcioniranje zajedničkih i međunarodnih komunikacija, regulacija saobraćaja između entiteta; kontrola zračnog saobraćaja.

Bez obzira na obim ovih funkcija i nadležnosti, bitno je spomenuti da Bosna i Hercegovina na nivou državnih organa nema klasičnu sudsku vlast. Sva sudska vlast je data entitetima, a državi ostaje upitna i neprecizna "regulacija krivičnihopravnih propisa".

Postojeći Ustav, kao Aneks IV Dejtonskog sporazuma, već šesnaest godina diskriminira sve građane Bosne i Hercegovine u pogledu ostvarivanja ljudskih prava. Ta diskriminacija se primjenjuje ne samo prema kategoriji ostalih

²⁰ Pejanović, M.: *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, TKD Šahinpašić, Sarajevo, 2005, 169-170.

nego i prema konstitutivnim narodima u entitetima. Odgovornost za ovakvo stanje leži i u metodologiji međunarodne politike naspram države Bosne i Hercegovine koja nikada nije izvršila pacifikaciju političke scene po ugledu na poslijeratnu Njemačku.

Za svako dalje funkcionalno utemeljenje i razvoj države Bosne i Hercegovine potrebno je ostvariti politički konsenzus u pogledu odricanja od politike podjele države Bosne i Hercegovine. To je minimum koji će biti temelj daljnjeg političkog, socijalnog, kulturnog i ekonomskog dijaloga u Bosni i Hercegovini. U skladu s tim opredjeljenjem i činjenicom da se samo istinom i pravdom može doći do oprosta i pomirenja, moramo svi zajedno raditi na uspostavi novih društvenih odnosa koji će u Bosni i Hercegovini stvoriti sigurnu i stabilnu državu svih njenih naroda i građana.

Dejtonski sporazum, bez dosadašnjih opstrukcija iz RS-a, može biti temelj za novu viziju države u kojoj će snaga zajedništva i različitosti biti generator kreiranja nove perspektive i bolje budućnosti za sve njene građane.

Literatura

1. Atkinson, Rick: *With Deliberate Force in Bosnia*, The Washington Post National Weekly Edition, od 27. novembra do 3. decembra 1995.
2. DAALDER, H. Ivo: *Getting to Dayton: The Making of America's Bosnia Policy*, Washington (D.C.), Brookings Institution Press, 2000.
3. Holbrooke, Richard: *Završiti rat*, TKP Šahinpašić, Sarajevo, 1998.
4. Ibrahimagić, dr. Omer: *Dejton-Bosna u Evropi: Pravna suština Dejtona*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2001.
5. Lukić, Reneo: *Vanjska politika Clintonove administracije prema ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1993-1995)*, Znanstveni članak, god. 38, br. 1, Zagreb, 2006.
6. Ibrahimagić, dr. Omer: *Državno uređenje Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2005.
7. Pejanović, Mirko: *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, TKD Šahinpašić, Sarajevo, 2005.